

УДК 347(346)

І.В. ВЕНЕДІКТОВА, канд. юрид. наук,
доц., Харківський університет імені В.Н. Каразіна

ГЕНЕЗА ІНТЕРЕСУ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ В ПЕРІОД ДО ХІХ СТОЛІТТЯ

Ключові слова: категорія «інтерес», історія розвитку права, приватне право, публічне право

Категорія «інтерес» є загальнонауковою – її можна зустріти в праві, філософії, психології, педагогіці, соціології, етиці та в інших науках. Так, якщо звернутися до літератури довідково-енциклопедичного характеру, то можна побачити, що інтерес завжди виступає як «форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності» [1, с.146]. Він передбачає «ставлення особистості до предмета як до чогось для неї цінного, привабливого» [2, с.495]. Така багатогранність категорії інтересу зумовила той факт, що першочергово він був розроблений в дослідженнях філософів, а вже потім, паралельно, розпочав свій рух в дослідженнях вчених-правників, закріплюючи та регулюючи реальні причини суспільних або індивідуальних дій. Метою цієї статті є визначення шляху, який було подолано, щоб інтерес як правова категорія з'явився в законодавчих актах і підлягав захисту і охороні на рівні із суб'єктивним правом, та викристалізувався в праві сьогодення в теперішньому вигляді. Історією розвитку цього явища займалися такі вчені, як Ю.С. Гамбаров, І.А. Покровський, Є.В. Пассек, В.П. Грибанов, С.В. Михайлов, Є.О. Харитонов, Д.В. Дождьов тощо.

Зазначимо, що перші згадування інтересу зустрічаються в роботах мислителів стародавньої Греції та Китаю. Саме античний поліс є тим самим прообразом сучасної територіальної політичної організації суспільства, яка вимагала однакового (незалежного від пле-

мінних розходжень) і, отже, централізованого та активного регулювання суспільних відносин. В той період формування правої системи пов'язують з іменами таких видатних державних діячів як Драконт та Солон. Так, закони Драконта (видані в 621 році до н.е.) санкціонували ряд релігійних встановлень і звичаїв, вводячи жорстокі покарання. Законодавче надбання Солона, що датується 594 роком до н.е., торкалось широкого кола питань, пов'язаних з організацією державної влади та регулюванням нових цивільно-правових відносин, пов'язаних з закріпленням приватної власності на землю, борговою реформою тощо. І хоча в афінському праві поняття права власності, як абсолютного права особи, ще не було, воно розрізняло зобов'язання з договорів і зобов'язання з заподіяння шкоди («вільні» та «невільні» зобов'язання). При цьому, підставою виникнення договорів вважалася угода сторін, яка не вимагала особливих формальностей. Залежно від характеру договору, відповідний документ підписувався або обома сторонами (договір купівлі-продажу), або однієї зобов'язаною стороною (договір позики). Серед договорів важливе місце займала купівля-продаж, що отримала велике поширення в зв'язку з широким розвитком торгівлі як в самій Греції, так і з сусідніми країнами.

Таке помітне юридичне підґрунтя регулювання суспільних відносин, не могло не відобразитися на категорії «інтерес», яка в стародавній Греції здебільшого була пов'язана з потребами, зумовленими певними обставинами, незалежними від волі носія інтересу. Крім того, з формуванням та розвитком суспільства видатні дослідники того часу стали звертати увагу на протиріччя інтересів різних ланок соціуму та на необхідність зіставлення первинних та вторинних інтересів. Так, Демокрит в роботі «Малий діакосмос» вперше виказав думку про те, що рушійною силою людської історії була нужда, під якою він розумів матеріальні потреби та інтереси людей. Нужда як рушійний фактор розвитку розглядався також Аристотелем в роботі «Політика»: «люди ведуть такий образ життя, який їх вести змушує нужда» [3, с.21]. При цьому, філософ робить висновок, що: «інтереси держави потрібні

ставити вище всього іншого, а також необхідно турбуватися, щоб вона добре управлялася. Для сприяння цьому, не треба боротися проти справедливості і для своєї (особистої) користі застосовувати насильство задля спільного блага» [4, с.318].

Вчитель Аристотеля Платон в своїй фундаментальній праці «Закони», зіставляючи особисті і державні інтереси, так само віддавав перевагу останнім: «...справжнє мистецтво державного правління думати не про приватні, а про публічні інтереси – адже ця спільність пов'язує, приватні ж інтереси розривають державу – і ...як для того, так і для іншого, тобто для публічного та для приватного, корисно, якщо публічне влаштовано краще, ніж приватне» [5, с.332]. Аристотель, зберігаючи платонівські переконання в пріоритеті інтересів суспільства над особистими інтересами, разом з тим велике значення надавав і інтересам особистості, відповідальності держави перед громадянами. Він закликав «не стільки зрівняти власність, скільки влаштувати так, щоб люди, від природи гідні, не бажали мати більше, а не гідні не мали такої можливості» [3, с.75].

Категорія «інтерес» також була предметом дослідження і в стародавньому Китаї. Тим більше, що «сприятливий ґрунт» для цього існував – перші задатки цивілізованого міського суспільства в Стародавньому Китаї почали виникати ще в II тисячолітті до н.е. в долині річки Хуанхе на базі об'єднаних родових груп іньських племен. В той період внаслідок розладу родоплемінних зв'язків та прогресуючого розподілу праці виділяється чітко сформована структура суспільства: правитель-ван і його наближені, родичі, сановники, племінні вожді і рядові одноплемінники, а також чужинці, що перетворюються, як правило, на рабів. Починаючи з V ст. до н.е. чисельні царства Стародавнього Китаю об'єднуються в єдину імперію, в якій панівною політичною ідеологією стало конфуціанство. А освоєння нових земель, поліпшення іригаційних споруд, зростання сільськогосподарського і ремісничого виробництва сприяли розвитку товарно-грошових відносин, складання ринку, виникненню правового регулювання суспільних відносин. У цих умовах відбувається ін-

тенсивний розлад общинної та затвердження приватної власності на землю, створення великого приватного землеволодіння. Однак, незважаючи на це, норми приватного права не отримали самостійного розвитку в традиційному праві Китаю, хоча дієслово «ю» в значенні «мати власність» було відоме в Китаї ще IV-III ст. до н.е.

У VI ст. до н.е. великий мислитель Конфуцій створює своє вчення, яке існує в китайському суспільстві століття: «Конфуцій створив концепцію правильного, на його думку, державного управління, висловив з цього приводу конкретні практичні поради, вчив правителів методам завоювання довіри народу, мистецтву вербальної комунікації, обґрунтовував стрижневі принципи управління суспільством» [6, с.338]. Засобом підтримки справедливого порядку у Конфуція є не закон, а дотримання традицій, моральних норм, що закріплюють якийсь образ ідеальної поведінки, що має спонукати людину до поступків і компромісів. Конфуцій проголошував інтереси народу першочерговим завданням державного управління. Однак, при цьому він був переконаний, що самому народу його власні інтереси не зрозумілі, не доступні, і без опіки освічених управителів він обійтися не може: «народ варто змушувати йти належним шляхом, але непотрібно пояснювати, чому» [7, с.205]. Іншої позиції дотримувався Мо-цзи, який вважав, що першочерговим джерелом соціального значення та управління слід вважати факти, отримані в результаті вивчення ситуації, що склалася на нижчих рівнях китайського суспільства, та призивав в керуванні країною «виходити... з інтересів простолюдинів Піднебесної» [8, с.277].

Стародавній Рим успадкував і переосмислив більшість досягнень античної культури, і дослідження інтересу в цьому випадку не є винятком. При цьому, характерним для зазначеної історичної епохи є те, що саме в Стародавньому Римі латинське словосполучення *inter esse*, яке можна трактувати як «перебувати між чим-небудь», «відрізнитися», «мати важливе значення», знайшло своє правове закріплення. Вже потім це словосполучення перетворилося в юридичний тер-

мін *interesse*, що використовувався римськими юристами для назви плати, яка нараховувалась у вигляді відсотків, за надання позики. У другій половині XIII в. термін римського права *interesse* був використаний каноністами – творцями системи західноєвропейського канонічного права. Мета використання даного терміну полягала в розмежуванні законної плати за надання позики та гріха лихварства [9, с.45]. З канонічного права термін перекочував в німецьку мову – виникло слово «*interesse*» у значенні «користь, вигода» [10, с.12].

Зазначимо, що ключова роль римського права у світовій історії є безспірною. Так, незважаючи на свою «вікову витримку», воно виділяється насамперед надзвичайно широким охопленням найрізноманітніших життєвих відносин і ситуацій. При цьому, особливо ретельно в римському праві були розроблені різні способи захисту інтересів приватних власників, а також різноманітних учасників майнового обороту. Саме римляни, спираючись на весь попередній світовий досвід, вперше розробили індивідуальну приватну власність, а також інші майнові права та інтереси предметом правового і велими досконалого юридичного регулювання.

Давньоримський політик і філософ Марк Тулій Цицерон визначав державу як справу народу, розуміючи під нею багатьох людей, пов'язаних між собою згодою в питаннях права і спільності інтересів. Саме останні, на його погляд, формують міцну і сильну державу, а «з відмінності інтересів, коли одному підходить одне, а другому – інше, виникають чвари» [11, с.24]. При цьому, «якщо мова йшла про взаємовідносини між окремими (*privatus*: від *privus*, позбавлений, відокремлений) особами, що відстоюють свої індивідуальні або сімейні інтереси, то такі відносини трактувалися як приватні, а формалізована воля суб'єктів, що визначала режим їх зв'язків, вважалась приватним законом – *lex privata*. Якщо ж відношення торкалося інтересів Римського народу – квіритів (*populus Romanus Quiritum*) як цілого, то воно розглядалося з точки зору публічних інтересів, а його основою виступала формалізована воля всього народу – *lex publica*

(публічний закон). При цьому національне по складу учасників право римської громадянської общини (*civitas*) – *ius civile* – було для римлян «квіритським» та означало загальнообов'язкові та публічно значимі (в значенні *lex publica*) правові основи та межі для приватноправових відносин» [8, с.1].

Інтерес у позитивному праві Риму сформувався з виникненням необхідності чіткого регулювання поведінки осіб у визначених життєвих ситуаціях, коли соціально не вигідною стала така форма захисту інтересів як самоправство¹. Є всі підстави вважати, що сучасний цивільно-правовий термін «інтерес» був вироблений римськими юристами, сформувався в римському приватному праві, використовувався на всіх стадіях розвитку правовідносин – під час укладання договору, його виконання, порушення, подачі і задоволення позову, відшкодування збитків [12, с.114; 13, с.189]. І можна погодитися з А. Гужвою в тому, що інтерес у римських юристів – це юридичний факт, який є або умовою дійсності правовідносин відносно придбання або відновлення особою певного блага, або основою для відшкодування шкоди і виплати збитків за зобов'язаннями [12, с.114].

У порівнянні з тією ж античністю, наукова думка Середньовіччя привнесла мало нового в розуміння ролі інтересів в регулюванні суспільних відносин, визначаючи сутність інтересу божественним задумом і провидінням. «Поділу права на приватне і публічне на початку і наприкінці доби Раннього Середньовіччя практично не існувало. Римські здобутки в галузі приватного права були забуті. Матеріали систематизації Юстиніана ще не віднайдені» [7, с.74]. Однак, незважаючи на це, саме в епоху Середньовіччя були сформовані контури типів майбутніх світових правових систем – континентальної та англосаксонської.

¹Цій темі присвячена окрема стаття: Венедіктова І. В. Категорія «інтерес» в римском частном праве / І. В. Венедіктова // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2010. – № 929. – С. 15–19.

Зазначимо, що найважливішим джерелом середньовічного права залишалися звичаї. Це було обумовлено тим, що у вказаний проміжок часу в західноєвропейському суспільстві було втрачено багато елементів правової культури і навіть писемності, які отримали колись широкий розвиток в античному світі, а тому й сама усна форма, в якій тривалий час виражалися звичаї, була практично єдиною можливою. Згодом правові звичаї досить органічно інтегрувалися в феодалні відносини, закріплювали всі їхні основні види. Перш за все, звичай (часто звичай-договір) регулював особистісні та поземельні зв'язки між самими феодалами-сеньйорами і васалами. У рівній мірі правові звичаї охоплювали відносини між феодалами і селянами. Ця частина правових звичаїв найбільшою мірою відбивала залежне становище селян, прив'язаних до землі і вимушених працювати на власника. Пізніше правові звичаї записувалися і включалися в хартії і в інші жалувані грамоти, в яких сеньйори визначали привілеї та обов'язки васалів, городян і селян. В силу схожості самих найпростіших форм регулювання феодалних відносин правові звичаї навіть при збереженні місцевих відмінностей відрізнялися тотожністю багатьох своїх інститутів і підходів.

Особливу роль у становленні загальноєвропейської правової культури відіграло міське та канонічне право. Міське право в основному було писаним правом. Його положення фіксувалися міськими статутами, королівськими або іншими сеньйоріальними хартіями, подарованими місту. Міста широко використовували різні збірники міжнародного торгового права і морських звичаїв, і тим самим внесли помітний вклад у формування єдиних правових традицій в країнах Західної Європи.

Канонічне право виникло спочатку як право християнської церкви в цілому. Потім, після розколу церкви склалися дві самостійні гілки канонічного права. У Західній і Центральній Європі канонічне право отримало під впливом «папської революції» особливо великий розвиток і перетворилося на самостійну й ефективно діючу систему середньовічного права. Східна гілка канонічного права, що сформувалась в рамках греко-православної церкви, діяла у Візантії, а та-

кож у ряді інших країн Південно-Східної та Східної Європи, але не мала тут такого авторитету, як канонічне право на Заході.

Наявність міського та канонічного права слугувала світській та церковній владі ідеальним засобом утримання під контролем індивідуального інтересу, який розумівся, здебільшого, як егоїзм і розглядався як потужна і руйнівна сила. Суб'єкти інтересу були виведені за рамки правової науки, поступившись місцем теологічній моделі уявлення як повинна вести себе особа згідно канонам віровчення. Фактично, в той час існування інтересу як правової категорії було прирівняне до ересі.

Однак, такий погляд на право та природу інтересу розділяли не всі християнські мислителі Середньовіччя. Наприклад, слід за грецькими та римськими філософами і правниками Фома Аквінат (Аквінський) виходив з того, що право, насамперед, пов'язане зі справедливістю, а остання є постійним устремлінням до того, щоб кожен одержав йому належне. Отже, правничими людські установлення стають лише тоді, коли вони не суперечать природному праву. Таким чином, якщо враховувати, що положення Римського приватного права свого часу вже були скореговані природним правом, слід дійти висновку, що вони практично завжди повинні мати перевагу над законодавством варварським, феодалним чи іншим, які цей критерій не враховували або не відповідали йому повною мірою [7, с.92].

Під час папської революції 1075–1122 років, яка заклала підвалини для повторного відкриття римських текстів Юстиніана, звільнивши духовенство від імператорського, королівського та баронського володарювання, встановлюється сильна папська монархія на Заході. З цією метою у Болоньї було засновано перший в Європі університет для навчання юристів і створення правової науки, а також для відокремлення церковної та світської юрисдикції, церковних та світських правових інститутів. Церква, що була першою державою у сучасному значенні, потребувала сучасної правової системи для регулювання внутрішніх відносин, а також відносин із новими світськими державами.

Світські держави, в свою чергу, з цією самою метою також потребували сучасної правової системи. На цьому етапі формується концепція права як єдиної узгодженої системи, з'являється віра в безперервну природу права, його здатність зростати від покоління до покоління. «Зростання» права на Заході набуває певної внутрішньої логіки: зміни його являють собою не просто пристосування старого до нового, але складають частку певної загальної моделі змін [11]; формується віра у верховенство права над політичною владою. Різні юрисдикції і різні правові системи співіснують і змагаються у одному суспільстві. Приватне право починає формуватися в окрему галузь, зокрема завдяки ідеям Високого Відродження, розвитку ремесел і торгівлі, канонічному праву тощо. Йде завоювання догми та систематизація римського права, набуває поширення його рецепція в формі прямого застосування норм [7, с.27].

Саме в той час для сімейних і пов'язаних з ними відносин типовою стала «публіцизація» норм, що можна пояснити зростанням ролі християнства у визначенні моральних засад життя суспільства і прагненням державців та духовенства правовими засобами вдосконалити моральність як суспільства, так і окремої особи. Яскравим прикладом публіцизації можна визначити угоду про васалітет або про пов'язані з васалітетом майнові та інші відносини, що вважалася публічною угодою. Крім зазначеного договору, іншим засобом придбання речей залишалося спадкування. Ці відносини більш чи менш детально регулювалися варварським законодавством. Зокрема, спадкуванню за заповітом був присвячений розділ XLVI Салічного закону, розділ LIX цього самого закону регулював спадкування алоду.

На такому підґрунті закріплення інтересу і поваги до його відображення в античних філософії та праві нового звучання набувають згадані вище варварські уявлення про персоналізовану сутність права, починає вимальовуватися поділ права на приватне та публічне. Воно ще не має чітко окреслених меж, ще не можна (на відміну від Стародавнього Риму) дати однозначну характеристику тих або інших конструкцій, але невідво-

ротним стає розуміння головної істини (викликаної значною мірою у тій самій Античності) – практично кожен індивід існує або може існувати не в одному, а в двох правових полях. У одному разі він виступає як приватна особа і як суб'єкт, чий інтерес визначають сутність права. В іншому – він є громадянином своєї держави і таким чином, а не як приватна особа, існує у правових відносинах. Влада держави має бути розумною (обмеженою, зваженою, обґрунтованою), але вона тут все ж таки знаходиться «понад» індивідами, бо сукупний (або вищий, духовний) інтерес переважає інтереси приватні [7, с.78, 82, 104].

Теологічне трактування інтересу в XIV–XVI сторіччях втрачає свою актуальність у зв'язку з віяннями нової епохи – епохи Відродження. Саме для цього історичного періоду найважливішими цінностями стають свобода самовираження, активна діяльність людини, повага її прав та інтересів. Однак, нажаль, у вказаний проміжок часу інтерес, як правова категорія, майже не розглядався, будучи об'єктом дослідження мислителів та філософів. Особливо помітну роль у переосмисленні інтересу з позицій зазначеної епохи зіграв італійський історик і державний діяч Ніколо Макіавеллі. Розмірковуючи про інтереси людини, він писав: «Природа створила людей таким чином, що люди можуть бажати всього, але не можуть всього досягти. Переслідуючи, перш за все, егоїстичні інтереси, вони неспокойні, честолюбні, підозрілі і ніколи не задовольняються тим, що мають» [14, с.170]. Особливість поглядів Н. Макіавеллі на інтерес полягає в тому, що він вперше розглядає республіку як результат і засіб узгодження прагнень і інтересів певних соціальних груп: «...У кожній республіці є два різних умонастрої – народний та дворянський», – пише Н. Макіавеллі. І далі: «...Всі закони, які приймалися заради свободи, породжувалися розбіжностями між народом і грандами». Він зазначав, що у республіці гармонійно узгоджуються особисті і державні інтереси: «...всі громадяни, змагаючись один з одним, піклуються як про приватні, так і про суспільні інтереси, і ...їх добробут постійно зростає» [14, с.133, 195].

Еразм Роттердамський також звертався до теми інтересів. В своїй роботі «Похвала дурості» з властивою йому іронією все різноманіття людських інтересів він пояснює пристрастями, бажаннями і прагненням до щастя як принципу життя, вказуючи на їх примат над розумом. За цим, на його думку, саме дурість, як прямування приватним егоїстичним інтересам, виступає в якості рушійної сили соціального розвитку. На його погляд, жодна держава не прийняла закони Платона чи настанови Сократа, так як тільки природні інтереси утворюють громадські установи: «дурість створює держави, підтримує владу, релігію, управління і суд» [15, с.85].

Саме превалювання особистих інтересів у купі з різноманітністю інтересів різних станів німецького суспільства розглядалися Еразмом Роттердамським як причина того хаосу, який переживало німецьке суспільство в XV столітті. Критикуючи представників різних верств суспільства, він закликав кожного громадянина, від простої людини до государя, думати і про загальне благо. У цьому взаємозв'язку на перше місце Еразм ставив інтереси народу, які государ повинен задовольняти: «хто взяв у свої руки кермо правління, той зобов'язаний думати лише про громадські, а аж ніяк не про приватні свої справи» [15, с.161].

В епоху Нового часу такі мислителі, як Т. Гоббс та Б. Спіноза стверджували, що інтерес формується на основі досвіду людини та визначається відчуттями, пристрастями, афектами. У трактаті «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної та цивільної» Т. Гоббс ототожнює пристрасть і інтерес в рамках суб'єктивного уявлення людини про «добро», що впливає з отриманого життєвого досвіду. Гоббс бачив людину егоїстом, який діє тільки в ім'я любові до себе і заради задоволення своїх інтересів-пристрастей. Навіть у тому випадку, коли його егоїстичні інтереси-пристрасті суперечать достовірному уявленню про добро і справедливість, звичай і норми суспільства, людина «у більшості випадків віддає перевагу своїм інтересам, бо пристрасті людей зазвичай бувають сильніше їх розуму» [16, с.146]. Б. Спіноза стверджував, що, пізнаючи

за допомогою розуму свої схильності і задатки, людина починає розуміти свої інтереси і, отже, шукати способи їх задоволення. Сам процес раціонального пізнання вроджених здібностей та їх реалізація приносять задоволення і тому має стати метою людського життя. Людина, згідно Спінози, завжди відстоює свій інтерес «з найбільшим запалом... чужий же інтерес захищає лише по стільки, по скільки розраховує тим самим зміцнити свій власний» [17, с.282].

В XVIII ст. інтерес відродився в дослідженнях провідних французьких матеріалістів. Так, П. Гольбах, Д. Дідро, К. Гельвецій, Ж.-Ж. Руссо здійснили перші спроби пояснити суспільне життя через феномен інтересу, визначаючи його як найважливішу складову діяльності людини. Вчені ототожнювали людину як «соціальний атом», що приводиться в рух інтересом, подібно до того, як фізичний атом приводиться в рух силами тяжіння і відштовхування. Їх напрацювання відобразилися в нормативній матерії того часу.

Таким чином, в XIX століття світ вступив із відсутністю сталого поняття про інтерес в юридичному розумінні – концепції і теорії з цього приводу ще попереду. Але тенденції до запровадження соціологічних віянь в праві, в тому числі і з приводу категорії «інтерес», вже були намічені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М., 1990. – 494 с.
2. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – 4-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 1632 с.
3. Аристотель. Политика / Аристотель ; пер. с греч. С. А. Жебелева. – СПб., 1911. – 175 с.
4. Гельвеций К. О человеке / К. Гельвеций. – М., 1938. – 612 с.
5. Кант И. Сочинения : Т. 4. Ч. 1 / И. Кант. – М. : Наука, 1965. – 830 с.
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 3: К–М / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голов. редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2001 – 2001. –

792 с.

7. Харитонов Є. О. Історія приватного права Європи: Західна тенденція / Є. О. Харитонов. – Одеса : АО БАХВА, 2001. – 328 с.

8. Дождев Д. В. Римское частное право : учеб. [для вузов] / Д. В. Дождев ; под общ. ред. В. С. Нерсисянца. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : НОРМА-ИНФРА М, 2002. – 784 с.

9. Интересы в системе экономических отношений социализма / отв. ред. Ю. И. Палкин, Ю. Н. Пахомов. – Киев, 1974.

10. Михайлов С. В. Категория интереса в российском гражданском праве / Михайлов С. В. – М. : Статут, 2002. – 205 с.

11. Болингброк. Письма об изучении и пользе истории / Болингброк ; пер с англ. – М. : Наука, 1978.

12. Гужва А. М. Деякі аспекти правової природи інтересу в цивільному праві / А. М. Гужва // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 3. – С. 111–114.

13. Гужва А. М. Співвідношення інтересу і

збитків за римським правом / А. М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 41. – С. 184–190.

14. Гельвеций К. А. Сочинения : в 3-х т. Т. 2 / К. А. Гельвеций. – М. : Мысль, – 1974. – 603 с.

15. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Философия права / Шершеневич Г.Ф. – М. : Издание Бр. Башмаковых, 1910. – Вып. 1–4. – Т. 1: Часть теоретическая. – 839 с.

16. Рождественский А. А. Теория субъективных публичных прав: Критико-систематическое исследование / Рождественский А. А. – Москва : Печатня А. И. Снегиревой. – 1913. – Ч. 1: Основные вопросы теории субъективных публичных прав. – 290 с.

17. Права человека: Итоги века, тенденции, перспективы / [Бринчук М. М., Васильева М. И., Васильева Т. А. и др.] ; рук. авт. кол. и отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : Норма, 2002. – 448 с.

Венедиктова І. В. Генеза інтересу як правової категорії в різних країнах світу в період до XIX ст. / І. В. Венедиктова // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 119–125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11vivpdc.pdf>

Виконано аналіз розвитку інтересу як юридичної категорії в період до 19 ст. Представлено розуміння цього явища в Давній Греції, Китаї, Давньому Римі, країнах, які зараз складають сучасну континентальну правову систему. Зроблено узагальнення і висновки про зародковий стан вчень про інтерес в період до 19 ст., але наявність формування підґрунтя для їх появи.

***

Венедиктова І.В. Генезис интереса как правовой категории в разных странах мира в период до XIX ст.

Выполнен анализ развития интереса как юридической категории в период до 19 в. Представлено понятие этого явления в Древней Греции, Китае, Древнем Риме, странах, которые сейчас составляют современную континентальную правовую систему. Сделаны обобщения и выводы о начальном состоянии учений об интересе в период до 19 в. и о наличии формирования базиса для их появления.

***

Venediktova I.V. The Genesis of Interest as Legal Category in Different Countries in Period till XIX Century

The analysis of development of interest as legal category in period till 19 century is devoted. Presented the concepts of this phenomenon in ancient Greece, China, Roma and countries, which now are in the modern continental law system. Generalizations and conclusions about initial position of doctrine about interest till 19 century and about presence of forming the basis for appearance this doctrine are made.